17/07/2020

Η Αγία Μαρίνα, τ’αλώνι του παπά κι ο βράχος των Νυμφών…

/ Παράδοση

“Εκεί κοντά που μπαίνουνε στην Ταβιά, στο δημόσιο δρόμο χάμου, είναι νια τρούπα βαθιά, που πρώτα ήταν αλώνι. Άκου να ιδείς πως έγινε τούτο: Στις δεκαφτά τ’Αλωνάρη είναι η γιορτή της αγιά-Μαρίνας. Ένας παπάς είχε τη θημωνιά του εκεί κοντά στ’αλώνι του, κι έβανε τ’άλογα ανήμερα να πατήσουνε. Λέει, είν’ αλαφρή γιορτή, δεν κάνει να καθόμαστ’ άνεργοι, ξερά τα χέρια. Το μεσημέρι πλια, που ησύχασ’ ο κόσμος, ο τραγόπαπας ακόμα αλώνιζε, και δώσ’ του με τις φωνές εξεκούφαινε τον κόσμο. Μα σαν ήρθε ντάλα μεσημέρι, που δεν ακούς άλλη μιλιά εξόν από τουν τσιντσίρωνε, ο διαβολόπαπας- τα ίδια της συχωρεμένης και χειρότερα. Τότενες έβανε και την ντουάνα κι εστάθηκε απάνου όλορθος, και δώσ’του εψόφησε τ’άλογα. Εκείν’ την ώρα, νά σου, μάτια μου, κι έρχεται νια όμορφη γυναίκα με χρυσά μαλλιά, ασπροφόρα, και χαιρετάει τον παπά. Εκείνος, τη δουλειά του: αλώνιζε και δεν της είπε μάιδ’ ένα καλωσόρισες. Του λέει η γυναίκα: “Γιατί αλωνίζεις σήμερα, που είναι της αγιά-Μαρίνας;” “Μπα” λέει, “και τί; Θα σε βάνω γω ξεταστή τί κάνω; Έτσι θέλω κι αλωνίζω!” Δεν επρόφτασε να τελειώσει το λόγο, κι ακούγεται νια βουή, Παναϊά μου! Ελέγαμε πως έγινε σειγμός κι επεταχτήκαμε ούλοι στο πόδι. Πηγαίνουμε κατά τη μεριά π’ακούστηκε ο βρόντος, και τί γλέπουμε; Μια καταβόθρα, ε, άκωλη τον κατήφορο! Η γυναίκα εκείνη ήτανε η αγια-Μαρίνα, και είπε κι εσκίστηκε η γης, κι εκατάπιε και παπά κι άλογο κι αλώνι.

Άλλοι πάλι έχουν να πούνε πως δεν ήτανε η αγια-Μαρίνα, και πως ήτανε νια νεράιδα, που την έστειλε η Κυρά να χαντακώσει τον παπά, γιατ’ εχούγιαζε ντάλα μεσημέρι και εχάλαγε την ησυχία τουν νεράιδωνε, που είχαν τότες τραπέζι.”

(Νικολάου Πολίτη,”Παραδόσεις Α’, 61.Στου παπά τ’αλώνι”, Δαβιά Μαντινείας)

Ο Νικόλαος Πολίτης αναφέρει ακόμη και μια “όμοια παράδοση που κυκλοφορούσε και για ένα τέλμα στο Αίγιο, γνωστό με το όνομα “Του παπά η λούτσα””, αλλά και κάνει λόγο και για μια παραλλαγή από την περιοχή του Άργους και καταλήγει πως “η αγία Μαρίνα αντικατέστησε στις ευσεβείς διηγήσεις άλλα πλάσματα της φαντασίας”.(“Παραδόσεις Β'”)

Αλλά κι ο Βασίλης Λαμνάτος (“Οι μήνες στην αγροτική και ποιμενική ζωή του λαού μας”), αφού τονίζει το φόβο των ξωμάχων να δουλέψουν τέτοια μέρα, καταγράφει μια παρόμοια ιστορία από την Αλωνίσταινα της Αρκαδίας: “Κάποτε την ημέρα της Αγίας Μαρίνας, αλώνιζε ένας παπάς με τ’άλογά του. Δεν πρόφτασαν νά’ρθουν τρεις γύρες αυτός και τ’άλογά του και τ’αλώνι άνοιξε και τον κατάπιε αυτόν και τα ζωντανά του. Κι από τότε, κάθε φορά της Αη-Μαρίνας ακούγεται το καταμεσήμερο ο παπάς να κλαίει και να λέει:”Α Μαρίνα, α!”.”

Ο Γεώργιος Μέγας (“Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας”) σημειώνει: “Όπως φαίνεται , η παρετυμολογία του ονόματός της (Μαρίνα-μαραίνω) συντέλεσε, ώστε ο λαός να τρέφει προς την αγία, που μαρτύρησε το 262 στην Αντιόχεια, μεγάλο σεβασμό, αλλά και δεισιδαιμονικό φόβο (πρβλ την παροιμία: “Άγια Μαρίνα μάρανε, μάνα και θυγατέρα”). Κι επειδή η γιορτή της συμπίπτει με την εποχή της ωρίμανσης των σταφυλιών, η μνήμη της γιορτάζεται με εξόδους στ’αμπέλια και τους λαχανόκηπους και με προσφορές των πρώτων καρπών (σύκων, σταφυλιών, κλπ) στην εκκλησία. Γεμάτα λαό είναι τα πανηγύρια την ημέρα της γιορτής της και μεγάλα πλήθη συρρέουν στους ναούς της. Σε μερικούς τόπους, όπως στο Δεμάτι της Ηπείρου:
μετά τη λειτουργίαν θυσιάζεται βους και τέμνεται εις 30-32 τεμάχια, τα οποία διανέμονται εις τους απογόνους ισάριθμων οικογενειών, όσαι ήσαν προφανώς αι αρχικαί οικογένειαι του χωρίου. Μετά ταύτα παρατίθεται τράπεζα υπό παλαιάν δρυν, ένθα οι κάτοικοι ευωχούνται άδοντες και χορεύοντες.

Η αγία Μαρίνα προστατεύει και από τα βλαπτικά ζωύφια και στη γιορτή της γίνεται αγιασμός και ραντισμός των σπαρτών για τα σκαθάρια και άλλα “ζούμπερα”.”

Ας περάσουμε και στην Κρήτη, όπου ο Νίκος Ψιλάκης (“Λαϊκές τελετουργίες στην Κρήτη”, εκδ. Καρμανωρ) μας πληροφορεί: “Οι 16 τοιχογραφημένοι ναοί της που βρίσκονται διάσπαρτοι σε όλη την Κρήτη, πριν από το 16ο αιώνα, τα μικρά και τα μεγάλα προσκυνήματα, τα αγιάσματα και τα μεγάλα πανηγύρια αποτελούν αδιάψευστους μάρτυρες της λατρείας της. [...] Το πιο σημαντικό στοιχείο για τη λαϊκή λατρεία προέρχεται πάλι από τις συναξαρικές πηγές και αναφέρει ότι η

μικρή Μαρίνα κατάφερε να κατανικήσει τον διάβολο, που την είχε επισκεφτεί στη φυλακή, λίγο πριν τον αποκεφαλισμό της, χτυπώντας τον με σφυρί στο κεφάλι.

Για να κατανοήσουμε, όμως, το λατρευτικό πλαίσιο της μεγάλης αυτής εορτής ας επιστρέψομε στη Βόνη, στο πιο σημαντικό ίσως ιερό της Αγίας Μαρίνας στον ελληνικό χώρο. Οι παλαιότερες εικόνες λαϊκής τέχνης που υπάρχουν σήμερα στο μοναστήρι εικονίζουν τη Μαρίνα σε κίνηση. Με το ένα χέρι κρατά από τα μαλλιά τον διάβολο, που εικονίζεται ως δυσείδης ανδρική μορφή μαύρου χρώματος, και με το άλλο κρατά ένα σφυρί με το οποίο τον χτυπά. Στον παλιό ναό υπάρχει μια εικόνα αυτού του εικονογραφικού τύπου, κατάφορτη με χρυσά αφιερώματα, κοσμήματα και ρολόγια. Την ώρα που βρισκόμασταν δίπλα στην εικόνα αυτή στις 16 Ιουλίου 2004 ένας προσκυνητής είχε ήδη προσκυνήσει και ήταν έτοιμος να φύγει. Ξαφνικά τον είδαμε να επιστρέφει, να αγνοεί την πίεση των ανθρώπων που σχημάτιζαν τεράστια ουρά πίσω του, να βγάζει το ρολόι από το χέρι του και να το αποθέτει στην εικόνα. Δίπλα ήταν κι άλλα, όχι καινούρια, και έδιναν την εικόνα μιας αυθόρμητης προσφοράς που αποφασίζεται την τελευταία στιγμή χωρίς να έχει προηγηθεί σχετικό τάξιμο.

Στην κάτω δεξιά γωνία του εικονοστασίου οι καλόγριες έχουν τοποθετήσει ένα γυάλινο βάζο, μέσα στο οποίο διατηρείται εμβαπτισμένο σε συντηρητικό υγρό ένα μικρό φίδι. Ο επισκέπτης καταλαβαίνει αμέσως ότι δεν έχει τοποθετηθεί για προσκύνημα αλλά ως έκθεμα και ως τεκμήριο κάποιας λατρευτικής ή άλλης πράξης. Οι καλόγριες είναι πρόθυμες να διηγηθούν μιαν ευσεβή ιστορία που αναφέρει ότι μια γυναίκα τσιγγάνικης καταγωγής που διέμενε κοντά στη Θεσσαλονίκη ήρθε άρρωστη και με φουσκωμένη κοιλιά στο μοναστήρι όπου, μόλις σταυρώθηκε με λάδι από την καντήλα της Αγίας, γέννησε (“έπεσε από μέσα της”) αυτό το φίδι. Η χριστιανική συμβολική έχει υιοθετήσει την ιουδαϊκή αντίληψη για το φίδι το οποίο θεωρεί έκφραση του διαβόλου. Η αντίληψη αυτή έχει περάσει στη λαϊκή θρησκεία, που αγνοεί τον αρχαιοελληνικό συμβολισμό του όφεως, ως έκφραση των χθονίων θεοτήτων και των δυνάμεων που σχετίζονται με τη βλάστηση. Στην περίπτωση της Βόνης το φίδι λειτουργεί ως έξεθεμα που παραπέμπει στο κατά παράδοση θαύμα. […] Η Αγία εξακολουθεί να μάχεται και να κατανικά το διάβολο.[…]”

Η Αγία Μαρίνα, λοιπόν, από τη μια θεωρείται ότι προστατεύει τα χωράφια από όλα τα ζούμπερα και τα διαόλια που καταστρέφουν τους καρπούς των σπαρτών, κι από την άλλη θεωρείται ότι προστατεύει τον άνθρωπο από τα δαιμόνια που “τρώνε” την ψυχή του. Καθώς η ίδια κατανίκησε το διάβολο, έγινε μεμιάς προστάτης του ανθρώπου από το κακό, το κακό που μπορεί να του στείλουν οι άλλοι (“Η Μαρίνα μαραίνει το κακό το μάτι”), αλλά και τον κακό δαίμονα που μπορεί να στοιχειώσει

στην ψυχή του κι έτσι αναφέρεται ως θεραπεύτρια κάθε ψυχικής νόσου και διαταραχής. Ακόμη καταγράφεται ως προστάτιδα των παιδιών (πρβλ προστάτιδα των καρπών) και δη των καχεκτικών και άρρωστων, ιδιαίτερα τις εποχές που θανατηφόρες επιδημίες θέριζαν τα νεογνά και βρέφη ως πιο ευάλωτα, ίσως διότι με παρετυμολογία του ονόματός της βεβαίωνε πως μπορεί να "μαράνει" τα κακά σπυριά και την ασθένεια. Γράφει σχετικά ο Δημήτρης Λουκάτος ("Τα καλοκαιρινά") διηγούμενος "το μεγάλο πανηγύρι που γίνεται στο χώρο του Θησείου, κάθε καλοκαίρι, την παραμονή κι ανήμερα της Αγιά-Μαρίνας".:

"Είναι γνωστή η μεγάλη τώρα ενοριακή εκκλησιά της Αγίας Μαρίνας, που από μικρό παλιό εκκλησάκι, πάνω στο βράχο των Νυμφών (σημ.: πάλι οι νεράιδες μπροστά μας!), έγινε μεγαλόπρεπη κι ανταγωνιστική, με τους πολλούς τρούλους της, πιο κάτω από τους θόλους του νεοκλασσικού Αστεροσκοπείου.

Ο βράχος και το εκκλησάκι μένουν ακόμη πυρήνες αναλλοίωτοι της παλιάς λατρείας, όταν από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας έρχονταν εδώ προσκυνητές μητέρες έγκυες, μητέρες με παιδιά, περνούσαν τη νύχτα τους στον χώρο της εκκλησιάς και παρακαλούσαν την Αγιά-Μαρίνα να τους χαρίσει τον καλό τοκετό, ή να δώσει γεροσύνη στα "μαραμένα" άρρωστα παιδιά τους.

Είναι γνωστό, πως από το ίδιο της το όνομα η Αγία Μαρίνα καλείται να γιατρεύει κάθε "μαραμένο" και καχεκτικό κορμί, ή να "μαραίνει" την αρρώστια τους και να "μαρανίσκει" τα παιδιά, δηλ. να τα ησυχάζει και να τους δίνει ύπνο, όταν βασανίζονται από κάποια αρρώστια. Έχουμε μαρτυρίες, πως έρχονταν πάντα προσκυνητές, απ' όλη την Αττική, εδώ στην Αγία-Μαρίνα του Θησείου, και περνούσαν τη νύχτα τους στον γραφικό τούτο βράχο, που είναι γεωλογικά όμοιος με το βράχο της Ακρόπολης και της Πνύκας, ζεστός από τον ήλιο του καλοκαιριού, γεμάτος απαλές κοιλότητες, κατάλληλες για "εγκοιμήσεις" (κάποτε δάπεδα από αρχαίους χώρους λαξευτούς), ή γλιστερές επιφάνειες για μαγικές "κατολισθήσεις"(*). Έφερναν τα παιδιά τους και τους άλλαζαν τα ρούχα μπροστά στην εικόνα της Αγίας (διώχνοντας έτσι την αρρώστια από πάνω τους), ή τα αφιέρωναν για ένα χρόνο στην εκκλησιά και τα ρασοφορούσαν. Ύστερα ξάπλωναν όλοι, με τα ρούχα και τις κουβέρτες τους, πάνω στο βράχο και περνούσαν τη νύχτα ακούοντας την ολονύχτια ψαλτική, ή ζητώντας με τη νέα αυτή "εγκοίμηση" τον ύπνο της θεραπείας...[...]

....κοιτάζοντας πάνω σ'όλη την έκταση του λευκού απλωτού βράχου, που κατηφορίζει ως τον μεγάλο δρόμο του Θησείου, θα δούμε παντού πλήθος προσκυνητές, που έχουν ξαπλώσει κατά γης, πάνω σε κουβέρτες και σε προσκέφαλα, έχουν πιάσει το χώρο με μια "εγκατάσταση" οικογενειακή, και περιμένουν τη νύχτα για να "τελέσουν" την ιερή τους "εγκοίμηση", αυτοί και τα

παιδιά τους. Έχουν πάρει μαζί τους ελάχιστα φαγώσιμα και νερό, που με πραγματική νηστευτική εγκράτεια -σαν τους αρχαίους στα μεγάλα Ιερά- θα τα χρησιμοποιήσουν, για να περάσουν τη νύχτα τους, ενώ πολλοί θα μεταλάβουν ίσως το πρωί….

Στο διάστημα της ολονυχτίας, καθώς θ'ακούνε την ψαλτική, κάτω από τα άστρα του δικού τους ουρανού, ή και μέσα στο θρησκευτικό ύπνο τους, κάποια φωνή από την εκκλησία θα τους φέρει το συγκινητικό μήνυμα, πως ένας παράλυτος, ένα παιδάκι, μία άρρωστη… δέχτηκαν τη θαυματουργή επίσκεψη της αγίας…

Τούτην τη νύχτα στέκεται ξάγρυπνη από αντίκρυ κι η Ακρόπολη. Βιάζεται να ξοφλήσει αποβραδίς με τον ζαλιστικό για τα μνημεία της "Ήχο και φως", και όταν ξαναβρίσκει την ησυχία του τοπίου της πλησιάζει λες και ψιθυρίζει στους πανηγυριστές του λόφου των Νυμφών (σε "ήχο", που δε μπορεί να τον συλλάβει εύκολα ο Τουρισμός):

"Σας ευχαριστώ που συνεχίζετε κάτι δικό μου! Έχω χαρεί τόσες παρόμοιες γιορτές εδώ πάνω στο χώρο μου! Αλήθεια, πόσο μου ζωντανεύετε την ελληνική θύμιση!" "

(*) "Εις το ΒΑ πέρας του λεγομένου λόφου των Νυμφών εν Αθήναις, εν τω οποίω υπάρχουσι πολλά ίχνη παλαιοτάτων οικήσεων λελαξευμένων εν τω βράχω […]Το μέρος τούτο λέγεται "Κυλίστρα", από της συνηθείας των Αθηναίων γυναικών καθήμεναι επί της κορυφής να κατολισθαίνωσι μέχρι της βάσεως' εκ της συνηθείας δε ταύτης δια της συνεχούς επί μακρούς χρόνους προστριβής προήλθε και η λείανσις της πέτρας. Κατά τους νεωτάτους χρόνους κατολισθαίνουν αι επίτοκοι γυναίκες, νομίζουσαι ότι ούτως ευκολύνουσι τον τοκετό, παλαιότερον δ'όμως η συνήθεια είχεν άλλον, συγγενή πάντως, σκοπόν. […]

[…] Οι μύθοι ούτοι φέρονται ως τροποποίησις αρχικού απλουστέρου μύθου περί γεννήσεως ανθρώπων εκ λίθων, προσάγοντες αιτιολογίαν και εξήγησιν αυτού, ήτοι αποδίδοντες κυρίως την γέννησιν εις την επενέργειαν σπέρματος πεσόντος επί του λίθου. Ο απλούς δ'όμως και πρωτογενής τύπος του μύθου ανευρίσκεται όχι μόνο εις τους ελληνικούς περί της δημιουργίας ανθρώπων μετά τον επί Δευκαλίωνος κατακλυσμόν, αλλά και παρ' άλλοις λαοίς […]" (Νικολάου Πολίτου, Λαογραφικά Σύμμεικτα Β', "ΩΚΥΤΟΚΙΑ")

Το αγίασμα και το λάδι από το καντήλι της αγια-Μαρίνας θεωρούνται θεραπευτικά. Όπως μας πληροφορεί ο Νίκος Ψιλάκης, στη Βόνη, με το αγίασμα από την πηγή που υπάρχει στο ιερό, συνήθιζαν να ζυμώνουν ψωμί χωρίς τη χρήση προζυμιού, δηλαδή το νερό αυτό είχε την ιδιότητα να προκαλεί από μόνο του ζύμωση.

Τέλος, ας αναφέρω και μια ακόμη ιστοριούλα σχετική με την αγία Μαρίνα που αφηγείται ο Βασίλης Λαμνάτος στο βιβλίο του (“Οι μήνες στην αγροτική και ποιμενική ζωή του λαού μας”): “Η Αγία Μαρίνα είναι ακόμα και “νεροφανερούσα” μού’πε ένας λεβεντόγερος στο Κεφαλοχώρι Πλάτανο Ναυπακτίας, πριν δεκα πέντε περίπου χρόνια από τη στιγμή που γράφω τούτο μου το γραφτό. Να, τι μου διηγήθηκε τότες: “Κοιμόμουνα μεσημέρι στο χωράφι μου Φτελιά κι είδα στον ύπνο μου μια όμορφη κοπέλα να μου δείχνει, σαν τώρα δα με το χέρι της το μέρος που θά’σκαβα και θά’βρισκα νερό. Σάλεψε ο νους μου στ’όνειρο, πετάχτηκα και νόμιζα πως το ζάω. Την άλλη μέρα πήρα τον κασμά μου κι άρχισα να σκάβω. Έσκαψα θυμάμαι δυο μέρες και την τρίτη, χτυπώντας μια πέτρα που βρήκα σφηνωμένη βαθιά, τί να ιδώ, δάκρυσε ο τόπος όλος. Το νεράκι της Αγίας Μαρίνας είπα, έκανα το σταυρό μου και φίλησα τρεις φορές το χώμα. Από τότε στη γιορτή της δεν έλειψα ούτε μια φορά από την εκκλησιά”. Δοξασμένο νά’ναι τ’όνομά της, είπε το γεροντάκι και σώπασε μ’ένα χαμόγελο πού’σβηνε αχνά στο στόμα του, αχνά και θεϊκά.”

Παραμονή της αγίας Μαρίνας απόψε… Καθώς σουρούπωνε σιγά-σιγά έλαβε χώρα η αρτοκλασία στα ξωκλήσια της, εδώ στο Πήλιο. Ήταν λίγα χρόνια πριν, όταν, ακολουθώντας μια διαδρομή γεμάτη παράξενους κι έντονους συμβολισμούς, κατέληξα, επιστρέφοντας, στη θύρα της. Τότε ίσως πρώτη φορά παρατήρησα την εικόνα: “Η αγία Μαρίνα υποτάσσει το δαίμονα”… και μού’κανε εντύπωση. Δε γνώριζα την ιστορία της. Δεν την είδα και καθαρά, εκεί ψηλά που βρισκόταν. Την παραλλήλισα ξαφνικά με τον Άη Γιώργη και το δράκοντα. Σα μικρό παιδί έψαχνα να βρω το συμβολισμό τούτο λίγο πριν το τέρμα της παράξενης διαδρομής μου. Δεν έχει, ίσως, σημασία πως τον ερμήνευσα τότε, που ξαφνικά ανθίσαν στη ζωή μου πανέμορφα λιβάδια. Ακολούθησε μια έναρξη, τώρα μάλλον σημαίνει η λήξη. Όπως και νά’χει, όλοι μας έχουμε να υποτάξουμε κάποιον δαίμονα στη ζωή μας…

Πηγή: aeginalight.gr